

TÜRK HUKUKUNDA ZİNA SEBEBİYLE BOŞANMADA ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN TAZMİNAT SORUMLULUĞU*

Beyza DİKİCİ ÇELİK¹
M. Fahrettin ÖNDER²

ÖZET

Zina sebebiyle boşanma, Türk Medeni Kanunu (TMK)'nda tanımına yer verilmeyen özel boşanma sebeplerinden biridir. TMK m. 161 hükmünde affeden tarafın dava hakkı olmadığı ve hak düşürücü sürelerle yer verilmiştir. Madde düzenlemesinin zina sebebiyle boşanma konusunda bazı önemli ve güncel sorulara cevap verememesi konuyu tartışmaya açık hale getirmiştir. Zina sebebiyle boşanmanın koşullarının irdelenmesi de uygulama ve araştırmacılar bakımından dikkat çekici bir hale gelmiştir.

Boşanmanın mali sonuçlarından biri manevi tazminat istemidir. Eşler açısından manevi tazminatın dayanağını TMK m. 174/2 hükmü oluşturmaktadır. Yargıtay eski kararlarında zina sebebiyle boşanma durumunda eşin diğer eşten manevi tazminat isteyemeyeceği hususunda kararlar vermiş, daha sonra bu hususta karar değişikliğine gitmiştir. Eş, zina eylemine katılan üçüncü kişiden bu hükme dayanarak tazminat talebinde bulunamaz. Üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu süreç içerisinde tartışılmış ve Yargıtay tarafından birbiri ile çelişen kararlar verilmiş, sıklıkla görüş değiştirilmiştir. Son olarak İçtihadı Birleştirme Kararıyla bu çelişki giderilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada bu süreç yer verilecek ve son kararın yerinde olup olmadığı hususunda görüşlerimiz de belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: Zina Sebebiyle Boşanma, Manevi Tazminat, Üçüncü Kişinin Tazminat Sorumluluğu, Haksız Fiil.

* Bu makale, "Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma ve Tazminat Uygulamaları" adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹ Beyza Dikici Çelik, Avukat, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, av.beyzadikici@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4158-1273, (Sorumlu Yazar).

² M. Fahrettin Önder, Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, fahrettinonder@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1808-5378.

THIRD PARTY LIABILITY for DAMAGES in DIVORCE DUE to AUTHORITY in TURKISH LAW

ABSTRACT

Divorce of adultery provisions is one of the special reasons for divorce, which is not defined in the Turkish Civil Code. TMK m. In the 161 provision, only the eviction party does not have the right to file a lawsuit for divorce due to adultery and there are periods of deprivation of rights. The issue of the fact that the regulation of the article does not respond to some important and current issues regarding the divorce of the adultery provision has been made open to discussion. The examination of the conditions of divorce in the provision of adultery has also made it remarkable for practices and evaluations.

One of the financial consequences of divorce is the request for moral compensation. The basis of non-pecuniary compensation for spouses is Turkish Civil Code m. 174/2 constitutes the provision. In its previous decisions, the Court of Cassation made decisions that the spouse could not even ask for non-pecuniary damages from the other spouse in the event that the adultery judgment was divorced, and later changed its decision on this issue. The spouse cannot claim compensation based on this provision against third parties who participated in the act of adultery. The processes of the third party under the auspices of compensation were discussed and the opinion was changed by the Court of Cassation in accordance with the conflicting provisions. Finally, the decision to unify the jurisprudence was suspended and these accumulations were tried to be eliminated. During this period, we will also state our views on whether the final decision will be in place during this period.

Keywords: *Divorce Due to Adultery, Compensation, Third Party Indemnity Liability, Tort.*

1.GİRİŞ

Evlenme, hukuk sistemi tarafından sonuç bağlanılan medeni hukuk sözleşmesidir (Tüzüner, 2013:132). Sözleşmenin kurulması ile birlikte taraflar belirli yükümlülükler altına girmektedirler. Bu yükümlülüklerin en önemlisi ise Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 185 hükmünde belirtilen tarafların birbirine sadık kalmaları zorunluluğudur. Hüküm eşlerin birlikte yaşamasını, birbirlerine sadık kalmalarını ve birbirlerine yardımcı olmaları hususlarını düzenlemiştir (Gümüş, 2008:12). Manevi bağlılığın devamlılığını zedeleyecek türden davranışlar, cinsel sadakate aykırılık teşkil edebilecek davranışı kapsadığı gibi ekonomik ve duygusal sadakati ihlal edebilecek davranışları da kapsar. Sadakat yükümlülüğü TMK'da düzenlenen dürüstlük kuralının medeni hukukun bir dalı olan aile hukukundaki görünümüdür (Dural vd., 2019:161; Öztan, 2015:199).

Sadakat yükümlülüğüne aykırı davranıldığı takdirde eş boşanma talep edebilir. Boşanma ancak dava yoluyla talep edilir (Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2018;113). Zina sebebiyle boşanma TMK m. 161 hükmünde özel boşanma nedeni olarak düzenlenmiştir. Fakat kanun zinanın ne olduğuna ilişkin herhangi bir tanım yapmaktan kaçınmış adeta hüküm içi boşluk bırakmıştır (Dede, 2017;645). Bu boşluk zamanla Yargıtay kararları ve doktrin görüşleri ile giderilmeye çalışılmıştır. Evlilik gaiplik, hükümsüzlük, iptal gibi nedenlerle sona erebilir. Boşanma da evliliği sona erdiren nedenlerden biridir. Boşanma Türk Medeni Kanunu (TMK)' da yer alan sebeplerden biri ile kanununun belirlediği şartlarda ve hakim kararı ile gerçekleşebilir. Evli kimselerin kanundaki düzenlemelerden bağımsız, kendi diledikleri şekilde evlilik ilişkisini sona erdirmeleri mümkün değildir. TMK'na göre boşanma anlaşmalı veya çekişmeli olarak gerçekleştirilebilir. Doktrinde çekişmeli boşanma sebepleri genel boşanma ve özel boşanma sebepleri olarak ayrıma tabi tutulmaktadır (Ayan, 2018;98; Mutlu, 2019;20; Saymen ve Elbir, 1960;242; Akıntürk ve Ateş, 2022; 248; Köprülü ve Kaneti, 1986;153). Genel boşanma nedenleri evlilik birliğinin temelinden sarsılması, eşlerin boşanma üzerinde anlaşması ve fiili ayrılık olarak belirtilmişse de evlilik birliğini temelinden sarsan olaylar sınırlı sayıda sayılmamıştır. Aile birliğinin sorumluluklarını yerine getirmeme, sürekli borca girerek icra takibine konu olma, çalışmama, eşe yardımcı olmama, özel günlerde eşin yanında olmama vs durumlar örnek gösterilebilse de tek tek saymak mümkün değildir. Doktrin ayırımında kabul edilen özel boşanma nedenleri, kanunda boşanma başlığı altında, zina nedeniyle boşanma; hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış nedenleri ile boşanma; suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme sebepleri ile boşanma; terk sebebiyle boşanma; akıl hastalığı sebebiyle boşanma olarak sınırlı sayıda sayılmıştır.

Zina sebebiyle boşanma TMK m. 161 hükmünde özel boşanma nedeni olarak gösterilmiştir. Fakat kanun bir çerçeve çizmiş ve tanımlama boşluğuna neden olmuştur (Öztaş, 2018;20). Zinanın tanımı ve bu davanın şartları mahkeme kararları, Yargıtay kararları ile giderilmeye çalışılmaktadır.

Zina eşlerden birinin eşi dışında karşı cinsten biri ile bilerek ve isteyerek cinsel ilişki kurması olarak tanımlanabilirse de bu tanım trans bireylerin haklarını savunmaya ve kendini kabul ettirmek için mücadele verdiği yine eşcinsel evliliklerin tartışıldığı ve hatta Hollanda, İsviçre gibi ülkelerde eşcinsel evliliklerin yasal olarak tanındığı günümüz şartlarında aynı cinsten cinsel birliktelik durumunun ne olacağı sorularına cevap

verememektedir. Diğer bölümlerde ayrıntılı olarak da bahsedileceği üzere kanun düzenlemesinde açıklık bulunmadığından doktrinin ağırlıklı görüşü ve 2017 yılı öncesi Yargıtay kararları bakımından zina sayılamayacak ve bu sebeple dava açılmayacaktır.

2. ZİNA NEDENİYLE BOŞANMA

2.1 Zina Kavramı

Zinanın doktrin, eski TCK ve mahkeme kararlarıyla tanımı ile yapılmaya çalışılmıştır. TDK'ya göre zina aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasında cinsel ilişkidir. Doktrinde BELGESAY'a (1948;75) göre zina evlilik birliği devam ederken eşlerden birinin eşi dışında karşı cinsten biri ile cinsel ilişkiye girmesidir. TMK eşlerden birinin zina etmesi durumunda diğer eşin boşanma davası açabileceğini düzenlemiştir fakat zinanın dava şartlarının ne olduğundan bahsetmemiştir. Bu husus uygulamada özellikle ispat bakımından sorun yaratmakta, uygulayıcılar tarafından doldurulmaya çalışılan tanım boşluğu da güncel hayatın sorunlarına cevap verememektedir. Örneğin eşlerden birinin kendi cinsi ile cinsel ilişkiye girme durumu tanımında "karşı cinsten biri ile cinsel ilişki kurma" tabiri kullanıldığında özel boşanma sebebi olan zinaya dahil edilememektedir.

Türk ceza hukukunda da 765 sayılı eski Ceza Kanunu'nda zina eylemi suç olarak düzenlenmekteydi. Evli kadının zinası (TeCK m. 440) ile evli erkeğin zinası (TeCK m. 441) ayrı suçlar kabul edilerek ayrı hükümlere tabiydi. Daha sonra her iki madde Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise zina eylemi bir suç olarak düzenlenmemiştir³.

İlişkiye teşebbüsün de zina sayılıp sayılmayacağı hususunda doktrinde farklı görüşlere yer verilmiştir. Doktrinde KILIÇOĞLU (2019;32) ve GENÇCAN (2013;147) zinanın dar yorumlanarak hazırlık aşamasının da zina sayılmasını aksi halde boşanma sebebi olarak zinaya dayanmanın çok güç olacağını belirtmişlerdir. AKINTÜRK ve ATEŞ (2019;245) ise zina olabilmesi tam bir cinsel ilişki gerçekleşmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Yargıtay eski tarihli kararlarında "eylemin eksik kalkışma derecesinde kalması da zina sebebiyle boşanma için yeterlidir" görüşü ile tam olarak gerçekleşmeyen cinsel ilişki

³ Anayasa Mahkemesi 23.09.1996 tarih 1996/15 Esas 1996/34 Karar sayılı ve Anayasa Mahkemesi 23.06.1998 tarih 1998/3 Esas 1998/28 Karar sayılı kararları.

durumunu da zina olarak kabul etmiştir⁴ (Tutumlu, 2009;898; Yalçınkaya ve Kaleli, 1988;631). Yargıtay'ın bu görüşünün yerinde olduğu kanaatiyle aksi durumun zina sebebiyle boşanmayı çok daraltacağı hususunu belirtmek gerekmektedir.

2.2 Zina Sebebiyle Boşanma Davasının Özellikleri

Zina boşanma sebebi, TMK genel hükümleri ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda belirtilen usul kurallarına tabidir. Diğer davalar için gerekli olan şartlar zina sebebiyle boşanma davasında için de geçerlidir.

2.2.1 Davanın Tarafları

Bir davada davacı veya davalı olmak için taraf ehliyetine sahip olmak gerekir. HMK m. 50 hükmü medeni haklardan yararlanma ehliyeti olan herkesin taraf ehliyetine de sahip olduğu hususunu düzenlemiştir. Boşanma davasının tarafları evlilik birliği içerisinde olan ve boşanma talebinde bulunan kadın veya erkek davacı; kendisine karşı dava açılan taraf da davalıdır.

Zina sebebiyle boşanma davasında davacı, eşi kendisinden başkasıyla cinsel ilişkide bulunmuş ve bu sebeple boşanmak isteyen kadın veya erkektir. Davalı ise evlilik birliği içerisinde karşı cinsten fakat eşi dışında cinsel ilişkide bulunan olan eştir.

2.2.2 Davada Yetkili ve Görevli Mahkeme

Boşanma davalarında yetkili mahkeme TMK m. 168 hükmüne göre eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir. Yargıtay 2014 tarihli bir kararında ve daha sonraki istikrarlı kararlarında bu yönde hüküm kurmuştur⁵. TMK m. 168 hükmünde yer alan yetki kesin yetki olmayıp kamu düzenine ilişkin değildir. Yetkiye ilişkin itirazlar davalı tarafından ilk itiraz olarak ileri sürülmelidir. İlk itiraz olarak ileri sürülmediği takdirde mahkeme kendiliğinden yetkisiz olduğu kararını veremez. Hukuk Genel Kurulu 1998 tarihli kararında⁶ ve devamında istikrarlı olarak bu yönde hüküm kurmaktadır.

⁴ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 23.9.1993 tarih 1993/7903 Esas 1993/7941 Karar sayılı ve Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 20.09.1976 tarih 1976/5323 Esas 1976/6399 Kararı sayılı kararları.

⁵ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 26.02.2014 tarihli 2013/21416 Esas 2014/4023 Karar sayılı kararı.

⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.04.1998 Tarih 1998/2-276 Esas 1998/297 Karar sayılı kararı.

Görev hususu bir uyuşmazlığın hangi mahkeme tarafından çözüme ulaştırılacağını ifade etmektedir. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunu m. 4 hükmüne göre boşanma davalarında Aile Mahkemeleri görevlidir. Aile Mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde asliye hukuk mahkemeleri, aile mahkemesi sıfatıyla boşanma davalarında uyuşmazlığın çözümünü sağlar. Görev kamu düzenine ilişkindir. Taraflar yargılamanın her aşamasında görev itirazında bulunabileceği gibi hakim de kendiliğinden görevsiz olduğuna ilişkin karar verebilir (Tanrıver, 2021; 160).

2.3.3 Davanın Koşulları

2.3.3.1 Hukuken Geçerli Bir Evliliğin Olması

TMK m. 185 hükmüne göre evlenme ile eşler arasında evlilik birliği oluşur. Zina sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için hukuken geçerli bir evlilik olmalıdır (Gençcan, 2013;116). Örneğin nişanlılık döneminde üçüncü kişi ile cinsel ilişki kurulması ya da evlilik birliği olmadan bir arada yaşanan ilişkilerde zina sebebiyle boşanma davası açılmayacaktır. Yine evliliğin yokluğu halinde de ortada geçerli bir evlilik olmadığından zina sebebiyle boşanma davası hatta herhangi bir nedenle boşanma davası açılmaz (Keskin, 2017;16). Evliliğin butlanla batıl olması halinde ise evlilik hakim kararı ile son bulacağından hakim kararına kadar geçen süre içinde zina sebebiyle boşanma davası açılabilecektir (Dural ve diğerleri, 2019;107) . Yargıtay da benzer yönde hüküm vermiş⁷, özetle evliliğin iptali ve zina sebebiyle boşanma davasının kademeli olarak birlikte açılmasında bir sakınca bulunmadığını belirtmiştir.

2.3.3.2 Evliliğin Devamı Sırasında Üçüncü Bir Kişi ile Cinsel İlişki Kurulması

Zina sebebiyle boşanma davası açılabilmesinin diğer bir şartı eşin evliliğin devamı esnasında üçüncü bir kişi ile cinsel ilişkide bulunmasıdır. Üçüncü kişinin cinsiyeti kanunda belirtilmemiştir. Bu hususta doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde zinadan bahsedilebilmesi için cinsiyetlerin farklı olması gerektiği görüşü bazı yazarlar tarafından savunulmaktadır (Akıntürk ve Ateş, 2022;246; Dural ve diğerleri, 2019;106; Ersöz, 2018;233; Hatemi, 2018;120; Helvacı ve Erlüle, 2021;170; Öztan, 2015;647; Tekinay, 1971;199; Tutumlu, 2009; s.884 Velidedeoğlu, 1965; 168). Bu görüşe göre, eşlerden biri kendi cinsi

⁷ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 07.11.1994 tarih 1994/10166 Esas 1994/10677 Karar sayılı kararı.

ile cinsel ilişkiye girdiği takdirde haysiyetsiz hayat sürme, evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebepleri ile boşanma davası açılabilir (Özta, 2015;647; Dural ve diğeri, 2019;106). Yargıtay eski tarihli kararlarında homoseksüel ilişkinin haysiyetsiz hayat sürme sebebiyle boşanma kararına konu oluşturacağı yönünde hüküm kurmaktadır. Her ne kadar çoğunluk görüşü ve Yargıtay görüşü haysiyetsiz hayat sürme sebebiyle dava açılacağı şeklinde olsa da bu görüşe katılmak eşcinsel evliliklerin gündemde olduğu ve Hollanda, İsviçre gibi ülkelerde tanındığı, eşcinsel ilişkilerin daha göz önünde yaşandığı, teknolojik ilerlemelerle globalleşmenin hızlandığı, dünya ülkelerinin birbiri ile etkileşiminin son derece hızlandığı günümüz şartlarına karşılık vermemektedir (Dede, 2017;655; Gençcan, 2013; 192; Kılıçoğlu, 2022; 92). Kanunda açıkça düzenleme yapılmadığından burada zinanın geniş yorumlanması gerektiği, aynı cinsle cinsel ilişkinin de zina sebebiyle boşanma davasına konu edilebileceği, menfaat tartımı yapıldığı takdirde aile hayatı ve eşlerin birbirine karşı olan sadakat yükümlülüğünün korunmasının önemli olduğu hususunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Gençcan, 2013;149; Doğu, 2019;88). Yargıtay da görüş değişikliğine gitmiş ve davalı erkeğin başka bir erkekle cinsel ilişkisi hususunda zina sebebiyle boşanma kararı veren yerel mahkeme kararını onamış ve homoseksüel ilişkinin zina sebebiyle boşanma davasının konusu olacağı yönünde hüküm kurmuştur⁸.

2.3.3.3 Üçüncü Kişi ile Cinsel İlişkiye Giren Eş Kusurlu Olmalı

Zina eyleminde bulunan eş, eylemini üçüncü kişi ile bilerek ve isteyerek gerçekleştirmelidir. Eylemi gerçekleştirirken ayırt etme gücü bulunmalıdır (Velidedoğlu, 1965;170; Helvacı ve Erlüle, 2021;170). Eş ayırt etme gücünü kendi iradesiyle kaybettiğinde de zina sebebiyle boşanma koşulları oluşmaktadır. Örneğin kendi isteği ile alkol veya uyuşturucu madde alma sonrasında üçüncü bir kişi ile cinsel ilişkiye giren eşin kusurunun olmadığından bahsedilemeyecektir. Psikotrop madde (merkezi sinir sistemin etkileyerek algıda ve ruh halinde geçici davranışlara değişikliklere neden olan kimyasal maddeler) ile bilincinin kaybedilmesi durumunda bu maddede kullanımı öncesi hareketlere, bu maddenin kullanıldığı ortama bakmak gerekecektir (Erdem ve Makaracı Başak, 2022; 102). Fakat eşin habersiz alkol veya uyuşturucu madde alması, cinsel saldırıya uğraması, şiddet görmesi durumunda artık eşin

⁸ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 17.01.2017 tarih 2016/6730 Esas 2017/565 Karar sayılı kararı; Yerel Mahkeme kararı için bakınız İzmir 16. Aile Mahkemesi'nin 17/12/2015 tarih 2014/495 Esas 2015/844 Karar sayılı kararı.

iradi hareket ettiğinden bahsedilemeyecek ve kendisine kusur yüklenemeyecektir (Akıntürk ve Ateş, 2022;199).

2.3.3.4 Zina Sebebiyle Boşanma Davası Açma Hakkı Sona Ermemiş Olmalı

TMK m. 161 hükmüne göre zina sebebiyle boşanma davasını açmaya hakkı olan eş, sebebi öğrenmeden itibaren altı ay ve her hâlükârda beş yıl içinde bu davayı açmalıdır. Bu süreler hak düşürücü sürelerdir. Taraflar, hak düşürücü süre hususunu öne sürmemiş olsa dahi hakim, süreyi kendiliğinden dikkate alacaktır. Sürelerin kesilmesi veya durması da söz konusu değildir.

Zina eylemi birden fazla kez gerçekleşmişse düzenlemede geçen altı aylık süre her eylemden sonra başlayacaktır. Hüküm düzenlemesinde yer alan süre şüphe duyulan tarihten değil eylemin tam ve kesin olarak öğrenildiği tarihten itibaren başlayacaktır. Bahsi geçen beş yıllık süre ise zina fiilinin gerçekleşmesinden itibaren başlayacaktır. Fakat kanunda belirtilen bu süreler, zina eylemin sebep gösterilerek başkaca bir sebepten boşanma davası açılmasına engel teşkil etmeyecektir. Süreler dolduktan sonra zina eylemi sebep gösterilerek evlilik birliğin temelinden sarsılması hususu ile dava açılmasının önünde bir engel bulunmamaktadır (Tekinay, 1971;203).

3. ZINA SEBEBİYLE BOŞANMADA KUSURLU EŞİN TAZMİNAT SORUMLULUĞU

Zina kısaca farklı cinsten iki kişinin cinsel birlikteliğidir. Zina eylemine katılan eş TMK m. 174 hükmüne göre tazminat ödemekle yükümlüdür. Fakat gerek zina ile ilgili düzenlemelerde gerekse tazminat ile ilgili düzenlemelerde zina eylemine katılan üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu bölümde üzerinde çok tartışılan zina sebebiyle boşanma davasında 3. Kişinin tazminat sorumluluğu ve zina sebebiyle boşanma davası ile ilgili çeşitli Yargıtay kararlarına yer verilecek ve zaman içinde birbirinden çelişkili kararların nasıl ortaya çıktığı ve bu hususun nasıl giderildiği hususu üzerinde durulacaktır.

TMK boşanmaya ilişki manevi tazminat düzenlemesini m. 174 hükmünde “*Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir. Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.*” şeklinde düzenlemiştir. Maddi ve manevi tazminat, boşanmanın mali

sonuçlarından olup boşanmanın ferî niteliğindedir. Boşanma davasında taraflardan birinin maddî ve manevî zarara uğradığından bahisle karşı taraftan bu zararı gidermesini talep etmesi tazminat isteminde bulunmasıdır. Her boşanma davasında tazminata hükmedilmez. Tarafların zarara uğradığını ileri sürmesi, buna dair deliller ortaya koyması ve hakimin bu zararın giderilmesine hükmetmesi gerekmektedir.

Zina sebebiyle açılan boşanma davalarında tartışmalardan biri de manevî tazminata hükmedilip hükmedilemeyeceğidir. Öğretide her zina sebebiyle boşanma davasında kusursuz eş lehine manevî tazminat hükmedilmesinin zorunlu olmadığı görüşü ağırlıktadır (Gençcan; 2019;172; Tekinay; 1971;272; Velidedeoğlu, 1965;260). Doktrinde Velidedeoğlu (1965;260) tarafından zina eylemini kişilik değerlerine saldırı niteliğinde görmediğini hareketleri ile belli eden birinin eşinin zinası sebebiyle açmış olduğu boşanma davasında manevî tazminata hükmedilip hükmedilmeyeceğinin hakimin takdirinde olduğu savunulmuştur.

Yargıtay eski tarihli kararlarında kocanın zinasından dolayı kadına manevî tazminat verilemeyeceği görüşündeydi. Bahse konu kararında “*Kocanın başkasıyla zinada bulunması doğrudan doğruya kadının kişilik haklarına saldırı değildir başka bir deyişle kadını çevrede zor duruma düşürmez*”⁹ hususunu vurgulamış ve bu görüş bir süre devam etmiştir. Hatta 2. Hukuk Dairesi 26.02.1981 tarih 1981/877 Esas 1981/1412 Karar sayılı kararın karşı oy yazısına zina halinde manevî tazminat isteminin kabul edilemeyeceğini “*okyanusta batan bir gemideki ilacın Türkiye’ye gelmemesi sebebiyle ölen kişilerin mirasçılarının manevî tazminat isteyebileceği*” sözleri ile vurgulanmıştır (Gençcan, 2019;173). Yargıtay’ın bu görüşlerine katılmak mümkün değildir. Zinanın pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış gibi evliliğin verdiği statü ile diğer eşin kişilik haklarına saldırı olduğu kanaatindeyim. Sadakat yükümlülüğünün ağır bir ihlali olan zina; aldatılan taraf için güven sarsıcı, onur kırıcı ve evlilik birliğini sürdürmeyi engelleyici nitelikte bir eylemdir. Zira Yargıtay da daha sonra görüşünü değiştirmiş, “*Tarafların tespit edilen ekonomik ve sosyal durumlarına, paranın alım gücüne şahsiyet haklarına özellikle aile bütünlüğüne yapılan saldırının ağırlığına nazaran kadın yararına hükmolunan manevî tazminat azdır*” hükmü ile belirttikten sonra istikrarlı şekilde bu yönde kararlar vermiştir. Yargıtay’ın görüş değiştirmesinin doğru olduğu kanaatiyle aksi düşüncenin evlilik birliğinin önemini kaybettiğine yönelik kanaat oluşan,

⁹ Yargıtay2. Hukuk Dairesi 06.07.1973 tarih 1973/4613 Esas 1973/4435 Karar sayılı kararı.

sadakat yükümlülüğüne önem atfedilmediği sosyal medyanın sıklıkla kullanılmaya başlandığı ve bu sebeple sosyal ilişkilerin daha rahat kurulabildiği içinde yaşadığımız dönem koşullarına cevap veremeyeceği açıktır. Madde hükmünün amacı aile hayatını korumak, eşlerin sadakat yükümlülüğüne uymasını sağlamaktır. Bu durumda diğer eşin kişilik haklarına saldırı olmayacağı ve tazminata hükmedilmeyeceği görüşünü savunmak boşanma nedeni olarak zinanın ferî yaptırımlarla desteklenmemesi zina eylemi ile karşılaşan üzülen, manevi olarak zarara uğrayan kişinin bu zararının giderilmemesi ve aile hayatını en azından maddi yaptırımlarla korumak amacının gerçekleşmemesine neden olacaktır. Manevi tazminata ancak para olarak hükmedilebilir. Hakim, paradan başka bir şey verilmesine hükmedemez.

Zina sebebiyle boşanma davasında manevi tazminata hükmedilmesine ilişkin tartışmalar maddi tazminat açısından bulunmamaktadır. Zina sebebi ile boşanma davası açan davacı eşe, mevcut veya beklenen bir menfaati zedelenmişse, davalının kusurlu olduğu durumlarda, kendisi kusursuz veya daha az kusurlu olması durumunda illiyet bağı da sağlandığı takdirde hakim tarafından maddi tazminat ödenmesine hükmedilir (Zevkliler, 2018;930).

3.1. Karşılıklı Zina Durumunda Tazminat

Her iki eşin de zinada bulunması durumunda her iki eşin de kusuru olduğu kabul edilir. Yani zinaların veya kusurların takası söz konusu olamaz (Ateş, 2022;247; Gençcan, 2019;155). Bu durumda her iki eş de zina sebebine dayalı boşanma davası açma hakkına ve manevi tazminat isteme hakkına sahiptir (Akıntürk, 2022;248). Yargıtay her iki tarafın da başkaları ile zina eylemini gerçekleştirdiği bir olaya ilişkin kararında¹⁰ “...Kusur kıyaslaması yapıldığında, birisini diğerinden üstün tutmak mümkün değildir. Birinin önce zinaya başlaması da herhalde öbüründen fazla kusurlu olduğunu kabul etmek için bir gerekçe değildir. Çünkü kusur önce veya sonra bir davranışta bulunmakla değil, davranışın niteliği ile ölçülür...” görüşü ile kusur kıyasının önce harekete geçmek olmadığı ve kusurların da takas edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Her iki tarafın manevi tazminat istem hakkı bulunmakla birlikte Yargıtay bir kararında¹¹ “birbirlerine karşı sadakatsiz davranan tarafların eşit derecede kusurlu olduğu anlaşılmaktadır. Eşit kusurlu eş yararına manevi tazminata hükmedilemez (TMK.md.174/2)” görüşü ile

¹⁰ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 22.12.1975 tarih 1975/9250 Esas 1975/9503 Karar sayılı kararı.

¹¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 25.09.2012 tarih 2011/12930 Esas 2012/22444 Karar sayılı kararı.

karşılıklı zina durumunda manevi tazminat hükmedilemeyeceği gibi bir anlayışa yol açmıştır (Sinerji, 2022).

3.2 Tazminat Miktarının Belirlenmesi

Boşanma davalarında sadece zina sebebiyle boşanma özelinde değil tüm boşanma davalarında boşanmanın ferî niteliğinde olan maddi ve manevi tazminatın belirlenmesi sorun teşkil eden hususlardan biridir. Tazminat toplum nezdinde sosyolojik olarak incelendiğinde bir ölçme aracı olarak görülmektedir. Bu sebeple taraflarca bir nevi “ben çok çektim karşılığı bu kadar mı” gibi bir algı ile hükmedilen tazminat miktarları geçmişten günümüze eleştiriye tabi tutulmaktadır. Tazminat, maddi veya manevi zarara uğradığını belirten kişinin bu zararının giderilmesini talep etmesidir.

Maddi tazminat üst sınırı kişinin talep ettiği miktar olmakla birlikte mahkemenin kusur oranını, evlilik süresini, paranın alım gücünü, tarafların ekonomik durumunu dikkate alarak belirlediği tazminattır. Maddi tazminat toptan ya da irat şeklinde ödenebilir. Bu şekilde ödenmesine karar verilen tazminat TMK m. 176 hükmünde de yer aldığı üzere alacaklı tarafın yeniden evlenmesi veya taraflardan birinin ölmesi durumunda sona erer. Manevi tazminatın, tek seferde ve toplu olarak ödenmesine karar verilir. Manevi tazminata hükmedilirken dikkat edilmesi gereken husus bir tarafı zenginleştirmemesi diğer tarafı da fakirleştirmemesidir.

4. ZINA SEBEBİYLE BOŞANMADA ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN TAZMİNAT SORUMLULUĞU

Zina eylemine katılan eş TMK m. 174 hükmü gereği tazminat ödemekle yükümlüdür. Fakat gerek zina ile ilgili düzenlemelerde gerekse tazminat ile ilgili düzenlemelerde zina eylemine katılan üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Doktrinde bu hususla ilgili fikir ayrılıkları bulunmakta ve uygulamada sorunlar teşkil etmektedir. Yargıtay da bu hususta zaman içerisinde sürekli görüş değiştirmiştir. Eski tarihli kararlarında üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu bulunduğu yönünde kararları mevcuttur. Fakat daha sonra görüş değişikliği ile üçüncü kişinin sorumluluğu bulunmadığı hususunda karar vermiştir. Daha sonra farklı dairenin vermiş olduğu kararlar ile tekrar görüş değiştirmiş ve bu yöndeki görüşleri kafa karışıklığına neden olmuştur. Nihayetinde Yargıtay, karşı oy şerhi düşülen bir İçtihadı Birleştirme Kararıyla bu karmaşaya çözüm bulmaya çalışmıştır. Bu bölümde kısaca doktrin görüşlerine de yer verilerek bu İçtihadı Birleştirme Kararına değinilecektir.

Yargıtay'ın farklı kararlarına ve nihayetinde İçtihadı Birleştirme Kararına geçmeden üçüncü kişinin tazminat ödemekle yükümlü olduğunu görüşlerin temelini de oluşturan kişilik hakları ve üçüncü kişiye kusur olarak yüklenilmesi bakımından bu kavramlara yer vermekte fayda vardır.

4.1 Zina Açısından Kusur ve Kişilik Hakkı Arasındaki İlişki

Kişilik hakkının ne olduğuna ve sınırlarına yani hangi hakları kapsadığına dair bir tanım hukukumuzda yer almamaktadır. Zinanın tanımına yer verilmeyip yorumunun uygulamaya bırakılması gibi kişilik haklarında yer alan boşluğun doldurulması da uygulamaya bırakılmıştır (Ersöz, 2018;166). Kişilik hakkı Serozan (2017;454) ve Dural ve Sarı (2022;162) tarafından kişinin para ile ölçülemeyen özgürlükleri, vücut dokunulmazlığı, şeref ve haysiyeti, mesleki itibari olarak tanımlanmaktadır. Helvacı (2021;101) ve Erman (2006;159) tarafından kişinin saygınlık ve kişiliğini geliştirmesini sağlayan değerler bütünü olduğu ifade edilmektedir. Hatemi (2017;66) tarafından da kişinin başkaları tarafından saygı gösterilmesini hedefleyen kişi varlığı hakkı olduğu belirtilmiştir. Yargıtay da 2008 tarihli kararında kişilik hakkını, kişinin doğumla kazandığı bağımsız varlığını ve bütünlüğünü oluşturan, hayat, beden ve ruh tamlığı, vicdan, din, düşünce ve çalışma özgürlüğü, onuru, ismi, resmi, sırları ile aile bütünlüğü, sosyal ve duygusal değerlerinin tümü olarak belirtmiştir¹². Kişilik hakları mutlak haktır ve herkese karşı ileri sürülebilir (Helvacı, 2021;105; Hatemi, 2017;173; Öztan, 2015;175). Kişilik hakkının ihlali haksız fiil oluşturmaktadır (Serozan, 2017; 455).

Üçüncü kişinin zina nedeniyle sorumlu tutulup tutulamayacağına ilişkin değerlendirme yaparken üçüncü kişinin eyleminin eşin kişilik hakkına saldırı niteliğinde olup olmadığı belirtilmesi gerekir. Bunun için de sırf aile birliğinin kişilik hakkı oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Yargıtay Kararlarının incelendiği bölümde ayrıntılı olarak belirtileceği üzere Yargıtay 2004 ve 2009 tarihli kararlarında¹³ evli kişi ile evli olduğunu bilerek cinsel birliktelik yaşayan üçüncü kişinin hareketlerini eşin sosyal kişilik haklarına ve aile bütünlüğüne zarar verdiği görüşü ile manevi tazminat sorumluluğu olduğunu belirtmiştir. Doktrinde evlilik birliğinin, hukuken korunma

¹² Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 10.04.2008 tarih 2007/9966 Esas 2008/5096 Karar sayılı kararı.

¹³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 28.04.2005 tarih 2004/10434 Esas 2005/4506 Karar sayılı kararı; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 10.02.2009 tarih 2008/13455 Esas 2009/1921 Karar sayılı kararı.

altında olduğu ve kişilik hakkı oluşturduğunu ve TMK m. 24 hükmü kapsamında korunacağını, aile bütünlüğünün sosyal ve duygusal kişilik hakları olması sebebiyle müdahale edilmemesini talep hakkı oluşturduğunu belirten görüşler mevcuttur (Saymen, 1960;129; Gümüş, 2008;7; Çetiner, 2016;525). Doktrinde Arpacı (2022;27) tarafından evlilik kurumunun sağladığı statü kişilik hakkı tanıdığı ve evli olduğunu bilerek biri ile cinsel ilişki kurulması diğer eşin kişilik haklarına saldırı niteliği oluşturduğu ve yansıma zarar değil doğrudan aldatılan eşin manevi zarara uğratıldığı belirtilmiştir.

Doktrinde aksi yönde görüş de mevcuttur. Bu görüşe göre evlilik birliği bir kişilik hakkı oluşturmaz ve salt zina eyleminde bulunmak kişilik hakkı ihlali oluşturmaz. Özel olarak eşin şeref ve onuru ya da konut dokunulmazlığı ihlal edilirse kişilik hakkı ihlalinden bahsedilebilir (Serozan, 2016;454; Oğuzman ve Öz, 2017; 265). Alman Federal Mahkemesi kararları da aile bütünlüğünü kişilik hakkı olarak görmemekte ve üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu olmadığı yönünde kararlar vermektedir (Çetiner, 2016;520). Eşlerin birbiri üzerinde mülkiyeti olmadığı gibi birbirlerinin vücut bütünlüğü diğerinin onur ve saygınlığını oluşturmadığından üçüncü kişinin hareketi kişilik haklarına saldırı niteliği oluşturmamaktadır (Oğuzman ve Öz, 2017;263; Öztan, 2017;768) Bu görüşe göre aksi durumun kabulü haksız fiilin koruma alanı dışında bırakıldığından hukuka aykırılık meydana gelmez (Erdem, 2019;196). Yargıtay da 2017 tarihli kararında bu yönde karar verirken üçüncü kişinin evli biri ile zina etmesinin emredici bir kanun hükmünde yasaklanmadığı ve bu durumun doğrudan diğer eşin vücut ve ruhsal bütünlüğüne yönelik saldırı niteliğinde olmadığını belirtmiştir¹⁴. Üçüncü kişilerin eşler arasındaki sadakat yükümlülüğüne uymak gibi bir zorunluğu olmadığından üçüncü kişinin eylemi TBK m. 49/1 unsurları olan fiil, zarar, kusur, illiyet bağı ve hukuka aykırılıktan hukuka aykırılık unsuru oluşturmadığı bu görüşteki yazarlar tarafından ileri sürülmüştür. Ayrıca sosyal hayat bakımından taşıdığı önem nedeniyle evlilik birliğine anayasal düzeyde himaye sağlanması ve devlete yükümlülükler öngörülmesinin de evliliğin kişilik hakkına dâhil bir değer olarak tanınmasına ve mutlak bir hak olarak haksız fiil sorumluluğunun koruma amacına girmesine yeterli bir gerekçe oluşturmadığı belirtilmiştir (Çetiner, 2016;524). Fakat kanaatimizce bu görüş kişinin duygusal ve sosyal kişilik haklarına saldırı oluşturması, ailenin Anayasal düzeyde korunmasına rağmen üçüncü kişinin bunu bilerek ve isteyerek bozması,

¹⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.03.2017 tarih E. 2017/4-1334 Esas 2017/545 Karar sayılı kararı.

aile özelinde toplum yapısına da saldırı oluşturması durumunu cevapsız bırakmaktadır.

Tartışılabilir bir diğer durum ise TBK m. 49/2 hükmü dayanak gösterilerek üçüncü kişinin aldatılan eşin kişilik hakkını ihlal ettiği kanaatine varılıp varılamayacağıdır. TBK m. 49/2 hükmü, TBK m. 49/1 hükmünün eylemin hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşmemesi sebebiyle uygulama alan bulmaması halinde başvurulabilen bir hüküm kabul edilebilir (Ateş, 2007;189). Madde hükmüne göre “*Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür*”. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere ahlaka aykırı bir fiil olmalı ve bu fiil kasten gerçekleştirilmiş olmalıdır. Kasten gerçekleşmenin anlaşılabilmesi için “kusur” kavramına da kısaca değinmek gerekir. Doktrinde kusur hukuk düzeni ve ahlak tarafından kınan bir davranışın yapılması ve yapılması beklenen bir davranışın yapılmaması şeklinde tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2006;109; Eren, ;569; Oğuz, 2016;276). 6098 sayılı TBK kusura ilişkin tanıma ve kusur türlerine yer vermemiştir. Kusurun tazminat bakımından sorumluluğunun belirlenmesi için derecesi önem arz etmektedir. Kusuru kast ve ihmal derecesinde ayırmak hakim açısından da sorumluluk yüklenmesinde kolaylık sağlayacaktır. Konunun özü zina sebebiyle üçüncü kişinin tazminattan sorumlu tutulabilmesi ve kusur konusu yeni bir çalışmanın konusunu oluşturacak derinlikte olduğundan burada üçüncü kişinin tazminat sorumluluğunun anlaşılması için kısaca değinmekle yetiniyoruz.

TBK m. 49/2 m. hükmü başkasına kasten zarar verme şeklinde düzenlendiği için ihmal durumunda sorumluluk doğmayacaktır. Zina eylemine katılan üçüncü kişinin eşe karşı sorumluluğunun bu madde kapsamında olabileceğine dair görüş mevcuttur. Bu görüşe göre zina eyleminde bulunduğu kişinin sadece evli olduğunu değil kiminle evli olduğunu biliyor ve bu eylemine devam ediyorsa kişi TBK m. 49/2 ve TBK m. 58 hükümleri gereği tazminat ödemekle yükümlü olmalıdır (Velidedeoğlu, 1960;228). Bir görüşe göre de evli kişinin eşi ile salt gönül ilişkisi sebebiyle zina eyleminde bulunan üçüncü kişi sorumlu tutulmazken, oç alma, küçük düşürme saikleri ile hareket edip zina eyleminde bulunan üçüncü kişi sorumludur (Badur ve Başara, 2016;128). Doktrinde aksi görüşe göre TBK m. 49/2 hükmü sadece maddi zararın giderilmesi kapsamında olduğundan üçüncü kişinin bu madde hükmünde kişilik değerine saldırı kapsamında tutularak manevi tazminatla sorumlu tutulması mümkün değildir (Gümüş, 2008;9; Ersöz, 2018;173). Bu görüşün ileri sürdüğü TBK m. 49/2 hükmünün sadece maddi zararın

giderilmesini kapsadığı görüşü temelsiz kalmaktadır zira manevi zararın giderilmesinin önünde bir engel yoktur. Üçüncü kişinin m. 49/2 hükmü gereği sorumlu tutulabilmesi ailenin ve kişilik değerlerinin korunması bakımından menfaat tartımı yapıldığında uygulanabilecek bir yöntemdir fakat buradaki sorun “ahlak” kavramının soyut bir kavram olması ve madde hükmünde yer alan “kasten hareket etme” dir. Buradaki ahlak elbette ki objektif yani orta zekalı bir bireyden beklenebilecek davranıştır fakat bu yine de soyut bir kavram ve yoruma açık olması durumunu engellemektedir. Ayrıca madde hükmü özelinde kusurun kasıt derecesinde olması gerekmektedir. Burada kişinin evli olduğunu bilmesi tek başına kast oluşturur mu sorusuna cevap verilememektedir. Örneğin seks işçisi olarak çalışan biri hayatını bununla geçindiriyorsa kastından bahsedilebilecek midir? Bu sorular yanıtızsız kalmaktadır. (Ersöz, 2018; 176).

4.2 Sadakat Yükümlülüğü ve Zina Arasındaki Ayrım

Sadakat en kısa tanımıyla samimi ve sürekli bağlılıktır (Doğan, 2014;1453). TMK eşlerin birbirinden talepte bulunabileceği haklar ve eşlerin sorumluluklarına ilişkin düzenlemeye genel hatlarıyla m. 185 hükmünde yer vermiştir. Madde evlilik birliğinde eşlerin birbirine yardımcı olması gerektiği, çocuklarının sorumluluklarını paylaşması gerektiği gibi hükümlerin yanında eşlerin birbirine sadık kalma zorunluluğunu da düzenlemiştir. Yani evlilik birliğinde olması gereken sadakat, yükümlülük halini almıştır (Gençcan, 2013;560). Sadakat yükümlülüğü emredici nitelikte olup eşlerin bunun aksi yönde anlaşması da mümkün değildir (Serozan, 2017;255).

Sadakat yükümlülüğü duygusal sadakat yükümlülüğü, ekonomik sadakat yükümlülüğü, sosyal sadakat yükümlülüğü ve en başta da cinsel sadakat yükümlülüğünü içermektedir. Duygusal sadakat yükümlülüğü eşlerin birbirine karşı küçük düşürücü davranışlardan kaçınmasını ifade eder (Gençcan, 2013;165). Ekonomik sadakat yükümlülüğü ise eşlerin evlilik birliğini ekonomik yönden zora sokacak şekilde hareket etmemesidir (Öztan, 2015;199). Sosyal sadakat yükümlülüğü eşlerin birbirlerinin dini inançlarına, düşüncelerine ve yaşam tarzlarına saygı göstermesidir.

Sadakat yükümlülüğünün en önemli görünüş biçimi cinsel sadakattir (Akıntürk ve Ateş, 2022;255). Cinsel sadakat tam bir cinsel ilişki gerçekleşme aşamasında varmasa dahi eşlerin eşi dışında biri ile cinsel yakınlaşmamasını ifade eder (Kılıçoğlu, 2022;165; Ersöz, 2018;36; Gençcan, 2016;561). Aşıkane hareketler, öpme, sarılma, hatta duygusal

yaklaşımlar, sosyal medya aracılığı ile flörtleşme gibi durumlar da sadakat yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmektedir.

Zina, cinsel sadakatin en ağır ihlali görünümündedir. Cinsel sadakatin ihlali ve özel görünümü olan zina boşanma nedeni olarak TMK m. 161 hükmünde yer almakta ve zina eylemi ile karşılaşan eşe boşanma hakkı vermektedir (Demircioğlu, 2016;689). Boşanma hakkı ile birlikte tazminat zinada bulunan eşten şartları olması durumunda maddi ve manevi tazminat elde etme ve nafaka alma gibi medeni hukuk kurumlarından yararlanma hakkı da elde edilmektedir. Zina sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için doktrinde ilgili bölümde bahsedildiği üzere bazı görüşler tam bir cinsel ilişkinin varlığını aramakta olduğundan her zina eylemi sadakat yükümlülüğüne aykırılık oluşturur fakat her sadakat yükümlülüğüne aykırı hareket (öpme, sarılma, aşıkane hareketler vs) zina oluşturmaz.

Zina eylemi sebebiyle üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu için ilgili bölümlerde bahsettiğimiz tartışmalar sadakat yükümlülüğü için de geçerlidir. Üçüncü kişinin eyleminin aldatılan eşin kişilik hakkına saldırı niteliğinde kabul edilmesi gerektiği çünkü kişinin sosyal ve duygusal haklarına da herkes tarafından müdahale edilmemesi gerektiği görüşüne katılmakta olduğumuzu belirtmiştik (Bölüm 4.1 s. 13). Burada kişilik hakkına saldırı kanaatimizce salt zina eylemi sebebiyle gerçekleşmemektedir. Kişinin aile bütünlüğünün bozulmamasını talep etme Anayasal bir hak olmakla birlikte kişilik değerlerindedir. Zina düzeyine varmayan sadakat yükümlülüğüne aykırı hareketler de aile bütünlüğünü ve dolayısıyla kişinin duygusal, psikolojik ve ekonomik durumunu bozabilmektedir. Ve üçüncü kişi eşler açısından sadakat yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden hareketlere iştiraki sebebiyle eyleme katılan eşle birlikte müteselsilen bu zarardan sorumlu tutulmalıdır (Saymen, 1960;129; Gümüş, 2008;7; Çetiner, 2016;525). Fakat üçüncü kişinin tazminatla yükümlü tutulabilmesi kanaatimizce sadece zina eyleminde değil sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarda da ilgili bölümde bahsettiğimiz şartların mevcut olması durumunda mevcut olmalıdır. Burada menfaat tartımı yapılmalı ve aile bütünlüğünün üstün tutulması gerektiğini vurgulamak gerekir.

Doktrinde Kurt (2018;887) tarafından üçüncü kişinin sorumluluğunun hukuku ilgilendiren bir mesele olmadığı bunun yaptırımının dışlanma, kınanma vs olması gerektiği görüşü savunulmuşsa da buna katılmak mümkün değildir. TBK m. 49/2 hükmünün, kişilik değerlerinin tamamı o zaman hukuk kapsamı dışında bırakılmalıdır. Ahlaka aykırılık olarak nitelendirilen durumlar ayıplanmalı ve manevi

tazminat hükümleri fiilen geçersiz hale getirilmelidir. Yine doktrinde zinanın kadına ataerkil sembolik düzeni yapılandıran bir toplumsal cinsiyet normu olduğu, kusur temelli boşanma yargılamasından toptan vazgeçilmesi gerektiği özelinde de zinanın kanundan çıkarılması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür (Sağlam; 2020; 301). Görüş zinanın çok muğlak düzenlenmesinin ve yaşanan sorunlara bir çözüm olarak ve zinanın ispatının zor olması sebebiyle özel hayatın mahremlığının son derece ihlal edildiği görüş kabul edilebilirse de cinsel sadakat yükümlülüğü kadın ve erkek için eşit derecede mevcuttur. Zina sebebiyle boşanma davası sadece kadına karşı erkeğin elde ettiği bir hak değildir. Aksine aileyi koruyan ve boşanma hakkı ile zina ile karşı karşıya kalan tarafı koruyan, maddi ve manevi zarara uğrayan kişinin zararının tazminat hükümleri ile koruyan bir hükümdür. Sadakat yükümlülüğü altında genel boşanma sebebi olarak kabul edilebilirse de malvarlığı açısından artık değere katılmadaki pay oranının düşürülmesi açısından önemini koruyan bir maddedir. Bu sebeple görüşe katılmamaktayız.

4.3 Yargıtay’ın İçtihadı Birleştirme Kararı ve İçtihadı Birleştirme Kararı Vermesine Neden Olan Kararların İncelenmesi

Yargıtay zaman içerisinde üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu olup olmadığı hususunda görüş değiştirmiş farklı dairelerden farklı kararlar çıkmıştır. Öncelikle Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2010 tarihli kararında¹⁵ özetle “*Evli bir kimsenin evlilik dışı birlikteliği, diğer eşin sosyal kişilik değerlerine saldırı niteliğinde olduğu gibi, bu eyleme katılan kişinin eylemi de bundan ayrı düşünülemez. Dolayısıyla, bu eyleme evliliği bilerek katılan kişi de diğer eşin uğradığı zarardan sorumludur. Davalının davacının eşi ile evli olduğunu bilerek duygusal ve cinsel ilişkiye girdiğinin tarafların ve mahkemenin kabulünde olmasına göre; davalının sorumluluğu ahlaka ve adaba aykırılık nedeniyle gerçekleşen “haksız fiil” den kaynaklanmakta; dava da yasal dayanağını haksız fiile ilişkin hükümlerden almaktadır*” (Sinerji, 2022) görüşüyle üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu olduğunu belirtmiştir. Bu sorumluluğa dayanak olarak da haksız fiil sorumluluğunu benimsemiştir.

Genel Kurul kararından sonra 2015 yılında Yargıtay 4. Hukuk Dairesi aksi yönde karar vermiştir¹⁶. Daire kararında özetle “*haksız fiil sorumluluğunu, geniş ve belirsiz bir kavram olan sadakat yükümlülüğünü*

¹⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 24.03.2010 tarih 2010/4129 Esas 2010/173 Karar sayılı kararı.

¹⁶ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 11.06.2015 tarih 2014/8510 Esas 2015/7762 Karar sayılı kararı.

ihlal etmeye iştirak çerçevesinde değerlendirmek, bu sorumluluğu belirsiz hale getirecektir... Dava, kişilik haklarına saldırı nedeniyle uğranılan manevi zararın ödetilmesi istemine ilişkindir. Davalının eylemi, davacının kişilik değerlerine saldırı oluşturacak nitelikte bir eylem olarak kabul edilemez. Mahkemece davacının manevi tazminat isteminin tümünden reddine karar verilmesi gerekirken, yerinde olmayan gerekçeyle karar verilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.” (Sinerji, 2022) görüşüyle üçüncü kişinin tazminat sorumluluğunun bulunmadığı, haksız fiil sorumluluğunun bu kadar genişletilemeyeceğini vurgulamıştır.

4. Hukuk Dairesi Kararından 2 yıl sonra tekrar görüşünü değiştirmiş “*davalı kadının da dava dışı kocanın sadakatsizlik eylemine katıldığında ve her ikisinin de bu haksız eylemlerinden birlikte ve müteselsilen sorumlu olduklarında kuşku bulunmamaktadır*” vurgusu ile üçüncü kişinin diğer eşe karşı müteselsilen sorumlu olduğunu belirlemiştir¹⁷.

Mahkeme içtihatları hukukun asli kaynaklarından değildir. Fakat mahkemelerden aynı hususta farklı kararlar çıkması hatta Yargıtay’ın daireleri ve Genel Kurullarından farklı tarihlerde farklı kararlar çıkması adalete olan güveni sarsmakta, insanların adalete ulaşma isteğini baltalamaktadır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Yargıtay Büyük Genel Kurulu basında da merakla beklenen ve yer alan uygulayıcılar tarafından bazı noktalarda eleştirilen bir İçtihadı Birleştirme kararı vermiştir. Karara karşı oy şerhi düşülmesi ve kararın 22 sayfa olması sebebiyle künyesi ile birlikte kısaca özetlemekte fayda bulunmaktadır. Yargıtay Büyük Genel Kurulu 06.07.2018 tarihli 2017/5 Esas 2018/7 Karar sayılı kararı üç avukatın Yargıtay Birinci Başkanlığına Yargıtay 4. Hukuk Dairesi ve Genel Kurul kararlarında çelişki bulunması sebebi ile içtihatların birleştirilmesi talebi üzerine vermiştir.

İçtihat birleştirilmesine sebebiyet veren kararlarda üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu bulunduğu belirtilen kararlar ortak olarak özetle “*evlilik birliği devam ederken evli kişinin evlilik dışı birlikteliği diğer eşin aile bütünlüğüne ve sosyal kişilik değerlerine saldırı niteliğinde olduğu gibi, bu eyleme katılan kişinin eyleminin de bundan ayrı düşünülmemeyeceği, üçüncü kişinin sorumluluğunun ahlaka ve adaba aykırılık nedeniyle gerçekleşen “haksız fiil” den kaynaklandığı, davanın yasal dayanağını da haksız fiile ilişkin hükümlerden aldığı*” belirtilerek

¹⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.03.2017 tarihli 2017/4 – 1334 Esas 2017/545 Karar sayılı kararı.

üçüncü kişinin sorumluluğunun TBK m. 61. hükmü gereği müteselsil sorumluluk olduğu dayanak gösterilmiştir.

İçtihat birleştirmeye neden olan üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu bulunmadığı belirtilen kararlarda özetle “*sadakat yükümlülüğünün eşler arasında düzenlendiği, sadakat hakkının mutlak değil nispi bir hak olduğu ve herkese karşı ileri sürülemeyeceği eyleminin açık ve emredici bir kanun hükmüne aykırı olmadığı, üçüncü kişinin doğrudan doğruya aldatılan eşin bedensel veya ruhsal bütünlüğüne yönelik hukuka aykırı bir fiili bulunmadığından haksız fiil sorumluluğunun koşullarının oluşmadığı*” hususları belirtilerek üçüncü kişinin aldatılan eşe karşı tazminat sorumluluğunun bulunmadığı ortaya konmuştur. Karar, TMK m. 25, 164, 175 ve 185 hükümleri üzerinde tartışılmış, karara dayanak gösterilmiştir. Kavram olarak da haksız fiil, kişilik hakları sadakat yükümlülüğü, sadakat yükümlülüğünün ihlali sonuçları ve zina üzerinde durulmuş ve bizim de karardan sonra görüşlerine yer vereceğimiz bilimsel görüşlere yer verilmiştir.

Yargıtay belirtmiş olduğumuz İBK kararının gerekçesinde öncelikle sadakat yükümlülüğünü irdelemiş, eşlerden birinin diğer eşe karşı başvurabileceği hukuki yollar olduğunu belirtmiştir. Bu yollardan biri manevi tazminat istemi olup TMK m. 174 hükmünde yer alan yol sadece boşanma davası ile birlikte talep ve dava edilebilir. Fakat 3. kişiden manevi tazminatın işbu maddeler doğrultusunda talep edilemeyeceğini, sadakat yükümlülüğünün nispi bir hak olduğunu da belirtmiştir. Yargıtay kararın devamında 3. kişinin tazminat sorumluluğunu borçlar hukuku kapsamında değerlendirmeye almış ve 3.kişinin eyleminin hukukumuzda düzenlenen haksız fiile uyup uymadığı hususunu değerlendirmiştir. TBK m. 49 bağlamında incelemeye almış, öncelikle hukuka aykırılık unsurunu aramıştır.

Kararın devamında TMK m. 24 ve 25 hükümleri kapsamında kişilik haklarına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Eşlerden biri sadakat yükümlülüğüne uyulmasını sadece diğer eşten talep edebileceğinden 3. kişinin diğer eşin kişilik haklarına saldırıda bulunduğu söylenemeyeceği hususu üzerinde durulmuştur. Özetle “... *Evli bir kişi ile birlikte olan 3. kişinin eğiliminin ahlaka aykırı olduğunu söylemek mümkündür ancak 3. kişinin TBK’ nın 49.maddesinin 2. fıkrasına göre tazminatla sorumlu olduğunu kabul edebilmek için birlikte olduğu kişinin evli olduğunu bilmesine rağmen bu fiili işlemesi yeterli değildir. Çünkü ilgili maddeye göre ahlaka aykırı fiilin kasten zarar verme amacıyla işlenmesi gerektiği belirtilmiştir...*” görüşüyle bu eyleme salt katılmanın haksız fiil sorumluluğu için yeterli olmadığını belirtmiştir.

Sürece ve özetine kısaca yer verdiğimiz İçtihadı Birleştirme Kararında Yargıtay “*Bir kimsenin eşi tarafından aldatılmamayı isteme hakkı şeklinde herkese karşı ileri sürebileceği mutlak bir kişilik hakkı yasalarda yer almadığından, aldatma eylemine katılan üçüncü kişinin aldatılan eşin bir mutlak hakkını ihlal etmesi söz konusu değildir*” görüşü ile neticeten üçüncü kişinin manevi tazminat sorumluluğunun bulunmadığına hükmetmiştir. Bu husus uygulayıcılar tarafından eleştirilmiş karara da katılmayan üyeler tarafından şerh düşülmüş karşı oy yazısı yazılmıştır. Bu karşı oy yazısında TBK m. 58 hükmü ele alınmıştır. Üçüncü kişinin aldatılan eşe karşı tazminat sorumluluğunun bulunduğu, bu sorumluluğun dayanağının da kişilik hakkının zedelenmesi sebebiyle haksız fiil sorumluluğunun olduğu belirtilmiştir. Sadakat yükümlülüğü eşler arasında olsa da kişilik hakkı herkes tarafından talep edilen bir haktır ve bu durum aldatılan eş Borçlar Kanunu çerçevesinde manevi tazminat isteminde bulunabilecektir.

Büyük Genel Kurul kararına katılmayan üyelerin bazıları farklı açılardan karara itiraz etmiş karşı oy yazısı yazmışlardır. Bahsi geçen üyeler manevi tazminat sorumluluğunu TBK m. 58 kapsamında ele almışlar ve sorumluluğun dayanağını kişilik hakkının zedelenmesi sebebine dayalı haksız fiil olarak değerlendirmişlerdir. Bu üyelere göre sadakat yükümlülüğü sadece diğer eşten talep edilebilen bir haktır. Aile hukuku kurumudur. İhlali durumunda TMK m. 174 doğrultusunda talep edilebilir. Fakat salt bu nedenle üçüncü kişiyi sorumluluk dışı bırakmak adil olmayacaktır. Üçüncü kişiye karşı TBK hükümleri doğrultusunda haksız fiil sorumluluğu kurumu işletilerek tazminat talep edilebilecektir. TBK m. 58 hükmünde yer alan kişilik hakkının zarar görmesi herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir haktır. Bu durumda üçüncü kişi de müteselsilen aldatma eylemine katılan eşle birlikte diğer eşe karşı manevi tazminat sorumluluğu ile yükümlü olmalıdır.

Zina sebebi ile boşanma düzenlemesinin amacı aile bütünlüğünü korumaktır. Bu amaçsal yorumla değerlendirilecek olursa karşı oy şerhi düşen üyeler katılmamak mümkün değildir. Karşı oy yazısının usul yönüyle düşülen şerhinde de belirtildiği üzere “*İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun ilk iki toplantısında aldatılan eşin üçüncü kişiden manevi tazminat isteminde bulunabileceği görüşü 15 ve 21 oy farkıyla önde olmasına rağmen, nitelikli çoğunluk sağlanamadığı için karara bağlanamamış, üçüncü toplantıda ise, bu görüşün 3 oy farkıyla geriye düşmesi neticesinde “evlilik birliği devam ederken eşlerden biri ile evli olduğunu bilerek birlikte olan üçüncü kişiye karşı diğer eşin manevi tazminat isteminde bulunamayacağı” biçiminde içtihatların birleştirilmesi*

de üyeler arasında kafa karışıklığı yaşandığını göstermekte ve kararı tartışmalara açmaktadır.

Doktrinde de bu husus tartışmalar yol açmıştır. Oğuzman ve Öz (2017;259) bu konula ile ilgili sadakat yükümlülüğünün evlenme ile ortaya çıkan ve herkese karşı ileri sürülemeyen bir hak olduğu bu sebeple üçüncü kişinin aldatılan eşe karşı tazminat sorumluluğunun bulunmadığını dile getirmiştir. Demircioğlu (2016;717) ise her olay bakımından değerlendirilmesi gerektiği, evli olduğunu bildiği kişi ile sırf cinsel birliktelik yaşamının karşı tarafa zarar vermesi kastı olarak algılanamayacağı bu sebeple salt bu sebeple sorumlu tutulamayacağı fakat olay bazında zarar vermesi kastı ile şeref ve haysiyete yönelik ruh durumunu bozmak kastı ile hareket etme gibi durumlar varsa tazminat sorumluluğu olacağı görüşündedir. Çetiner (2016;523) ise karşı oy şerhi düşen ve bizim de katıldığımız görüş yönünde zina eylemine katılan üçüncü kişinin eyleme katılan eşle birlikte diğer eşin kişilik haklarına saldırıda bulunduğu bu sebeple TBK m. 58. hükmü doğrultusunda tazminat sorumluluğu olduğu görüşündedir. Serozan (2017;450), evlilik birliğinin nasıl korunacağını sınırlı sayıda kanunda belirli olduğu ve bu sınırların genişletilemeyeceğini belirtmiştir. Yine Serozan (2016;451) sadakati koruma uğruna, bireyin başkalarıyla kişisel ilişki kurma özgürlüğü Anayasa ve ölçülülük ilkesi ötesinde sınırlandırılmayacağını bireyin özel olarak bir suç oluşturmadığı sürece dilediği kişiyle dilediği kişisel ilişkiyi ve bu arada cinsel ilişkiyi kurma konusunda Anayasaca korunmuş eksiksiz bir özgürlüğü olduğunu belirtmiştir.

Kişilik hakları mutlak haklardandır. Bu haklar herkese karşı ileri sürülebilen, devredilemeyen kişinin kişi olmasından kaynaklanan haklarıdır (Kurt, 2018;857). Doktrinde tartışmanın temeli ve Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararındaki çelişki ve tartışmalara neden olan husus da evlilik birliğinin duygusal değerler arasında olup kişinin bunun üzerinde kişilik haklarının olup olmadığıdır. Yargıtay bir kararında¹⁸ doktrinde bazı yazarlar aile ilişkilerini sosyal kişilik değerleri olarak nitelendirmiş ve bunun üzerinde kişilik hakları olduğu ve herkese karşı ileri sürebileceği hususunu belirtmiştir (Keskin, 2016;206; Sinerji, 2022). Yargıtay daha sonra İçtihadı Birleştirme Kararında bu görüşünden dönmüş ve kişinin sosyal kişilik değeri olmadığını belirtmiştir.

¹⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.3.2017 tarih 2017/4-1334 Esas 2017/545 Karar sayılı kararı .

5. SONUÇ

Evlilik birliği devam etmesi umuduyla yapılan bir aile hukuku sözleşmesidir. Toplumun aileye verdiği önem itibarıyla Medeni Kanunumuzda evlilik birliği içerisindeki taraflara birtakım yükümlülükler yüklemiştir. Bunların en önemli TMK m. 185 hükmüdür. Bu maddenin 3. fıkrasına göre “*eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar*”. Tarafların birbirine sadık kalma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu sadakatin en önemli kısmı cinsel sadakattir. Kanun koyucu da bu sadakate verdiği önemli boşanma sebepleri açısından özel bir düzenlemeye yer vermiş ve TMK m. 161 hükmünde zina sebebiyle boşanmayı düzenlemiştir. Madde hükmüyle, zina yapan eşe karşı boşanma davası açılabileceği ve zamanaşımı ile affetme durumu düzenlenmiştir.

Sadakat yükümlülüğü evlilik birliğinin hukuken kurulmasından boşanma kesinleşinceye kadar hem erkek hem kadına eşit derece yüklenen bir sorumluluktur ve emredici niteliktedir. Bu hükme aykırılık durumunda kişiler boşanma hakkı elde etmektedir. Ayrıca tazminat gibi fer’i sonuçlarla taraflar karşılaşmaktadır.

Yargıtay zina eylemine katılan eşin tazminat sorumluluğu hakkında eski tarihli kararlarında aldatılan eşe karşı tazminat sorumluluğu bulunmadığı bunun kişilik hakkı ihlali olmadığı gibi toplum ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak kararlar vermiş daha sonra görüşünü değiştirmiş ve istikrarlı olarak aldatılan eşin, zina eylemine karışan eşe karşı tazminat talebinde bulunabileceği yönünde kararlar vermiştir. Bu tazminat maddi ve manevi tazminat şeklinde talep edilebilmektedir. Tazminatın miktarını belirlerken hakim üst sınır talep olmakla birlikte tarafların ekonomik durumunu, boşanma sebebini, kusur derecesini, paranın alım gücünü dikkate almaktadır.

Üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu ise Yargıtay kendi kararlarında dahi yeknesaklık sağlayamamış farklı daireler farklı, aynı daire farklı tarihte birbirine zıt kararlar vermiş bu durumun yerel mahkemeler ve uygulayıcılarda kafa karışıklığına yol açmış ve neticeten bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile bu karışıklığı çözülme yoluna gidilmiştir. Fakat Genel Kurul tarafından verilen bu karar ilgili bölümde belirtildiği üzere doktrin tarafından yöneltilen sorulara tam cevap verememiştir çeşitli eleştirilere sebep olmuştur. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararı¹⁹ ile evlilik birliği devam ederken

¹⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu 06.07.2018 tarih 2017/5 Esas 2018/7 Karar sayılı kararı.

eşlerden biri ile evli olduğunu bilerek birlikte olan üçüncü kişiye karşı diğer eşin manevi tazminat istemi ile ilgili olarak manevi tazminat isteminde bulunamayacağı, üçüncü kişinin fiilinin haksız fiil olarak nitelendirilebilmesine imkan bulunmadığından sadece aldatma fiiline iştirak etmesi nedeniyle aldatan eşle birlikte TBK 61. Madde çerçevesinde müteselsilen sorumlu tutulabilmesi mümkün olamayacağı doğrultusunda karar vermiştir. Yargıtay Büyük Genel Kurulu tarafından bu husus aile hukuku hükümleri ve Borçlar Kanunu madde 49 kapsamında ele alınmış ve üçüncü kişinin eyleminin haksız fiil sayılamayacağı ve sadakat yükümlülüğü de bulunmadığından tazminat sorumluluğu olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın ilgili bölümünde de üzerinde durduğumuz gibi bu görüşe katılmıyor ve karara düşülen karşı oy yazısında da belirtildiği üzere TBK m. 58. hükmü kapsamında değerlendirilmeli ve menfaatler tartımı yapılarak her olay bazında değerlendirilmeli ve üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu bulunması hususundaki kanaatimizi tekrar belirtiyoruz. Burada menfaatlerin yarışması söz konusu olacak korumak istediğimiz değer belirleyici olabilecektir. Aile hayatını sadakat yükümlülüğü ve ihlali neticesinde tazminatla müeyyidelendirerek korumaktaysak üçüncü kişilere karşı da aile hayatının ve kişinin kişilik değerlerini korumalı ve bu doğrultuda madde hükmünü yorumlamamız gerekmektedir. Tüm bu kafa karışıklığını boşanma sebebi olarak düzenlenen zinanın yeniden düzenleme yapılması ve bu düzenlemeye üçüncü kişi ile ilgili hüküm koyulması şeklinde de çözülebileceği hususunu da son olarak belirtmekte fayda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayan, N., (2007), “Terk Nedeniyle Boşanma”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(1), 39-54.
- Antalya, O. G. ve Topuz, M. (2017). Medeni Hukuk, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Akıntürk, T. ve Ateş, D. (2022) Türk Medeni Hukuku, İkinci Cilt, Aile Hukuku, Yenilenmiş 23. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ateş, T., (2006), “Zina”, Legal Hukuk Dergisi, 4(45), 2735-2742.
- Ateş, D., (2007), Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlaka Aykırılık, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Arpacı, A., (2022), “Evlilik Durumunu Bildiği Halde Evli Bir Kimse İle Cinsel İlişki Kuran Üçüncü Kişi Tazminat Sorumlusu Olur Mu?”, YÜHFD, C.XIX, 27-41.

- Badur, E. ve Ertem, B., (2006), “Kadına Yönelik Evlilik İçi Şiddetin Hukuki Boyutları- Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun Kapsamında Bir İnceleme”, TBB Dergisi, 65, 89-118.
- Badur, E. ve Turan Başara, G., (2016), “Aile Hukukunda Sadakat Yükümlüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(1), 101-136.
- Berki, Ş., (1974), “Türk Medenî Kanununda Miras Hukukunun Esasları”, AÜHFD, 31(1).
- Ceylan, Z. Ş., (2022) “Yargıtay Kararları Işığında Zina Sebebiyle Boşanmada Manevi Tazminat İstemi”, ERÜHFD, 17(1), 49-95.
- Çetiner, B., (2016) “Aldatılan Eş Manevî Tazminat Talep Edebilir mi?”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. M. İlhan Ulusan’a Armağan Cilt-1, 2016, 15(2), 513-528.
- Çinar Mutlu, (2019), “Boşanma Sebepleri”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dede, İ., (2017) “Türk Boşanma Hukukuna Farklı Bir Yaklaşım: Zina ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Arasındaki Keskin Sınır”, MÜHF-HAD, Prof. Dr. Bülent TAHİROĞLU'na Armağan, 23(3) 643-663.
- Demircioğlu, R., (2016) “Aldatılan Eş Tarafından Üçüncü Kişiye Yöneltilen Manevî Tazminat Taleplerinde Hukuka Aykırılık Unsuru”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(3), 687-721.
- Doğu, H. M., (2019), “Eşin Aynı Cinsten Biriyle Yaşadığı Cinsel İlişkinin Bazı Boşanma Sebepleri Bakımından Değerlendirilmesi”, KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(1), 88-98.
- Dural, M. ve Ögüz, T., (2022), Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Dural, M., Ögüz, T., Gümüş, M. A., (2022), Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Dural, M. ve Sarı, S., (2022) Türk Özel Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve Medenî Kanununun Başlangıç Hükümleri, İstanbul: Filiz Kitabevi.

- Dündar, H., (1984), “Zinanın Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi”, *Adalet Dergisi*, 1, 116-139.
- Erdem, M. ve Makaracı Başak, A., (2022), *Aile Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Erdem, M., (2019), *Aile Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erdoğan, İ., (2006), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Eren, A. E. ve Gonca G., (2022), *Özel Boşanma Sebepleri*, İstanbul: Platon Hukuk Yayınevi.
- Eren, F., (2018), *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Ersöz, O., (2018), *Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Gençcan, Ö. U., (2019), *Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gençcan, Ö. U., (2013), *Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gümüüş, A., (2008), *Teoride ve Uygulamada Evlilik Birliğinin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri (TMK m. 185-281)*, İstanbul: Yetkin Yayınları.
- Hatemi, H. ve Kalkan Oğuztürk, B., (2018), *Aile Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Hatemi, H., (2017), *Kişiler Hukuku*, 6. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Helvacı, S. ve Erlüle F., (2021), *Medeni Hukuk*, Ankara: Legal Yayınları.
- İnal, N., (1992), *Uygulamada Boşanma Davaları*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kılıçoğlu, A. M., (2022), *Aile Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kurt, L. M., (2018), “Aldatılan Eşin Eşinin İlişki Kurduğu Üçüncü Kişiden Manevî Tazminat Talep Edip Edemeyeceği Meselesi”, *AÜHF Dergisi*, 67 (4), 857-890.
- Köprülü, B. ve Kaneti, S., (1985), *Aile Hukuku*, İstanbul: Özdem Kardeşler Matbaası.

- Oğuzman, M. K., ve Öz, T., (2017), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-2, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Oğuzman, K. ve Dural, M., (2001), Aile Hukuku, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Öztañ, B., (2017), Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztañ, B., (2017) “Zina Fiiline İştirak Eden Eşin Veya Üçüncü Kişinin Tazminatla Yükümlü Tutulup Tutulamayacağı Meselesi”, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Sempozyumu 1926’dan Günümüze Türk – İsviçre Medeni Hukuku 17-18-19-20 Şubat 2016 II. Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 753-770. (Zina-Tazminat).
- Öztañ, B., (2015), Aile Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M., (2022), Medeni Usul Hukuku, İstanbul: On iki Levha Yayınları.
- Saymen, F. H. ve Elbir, H. K., (1960), Türk Medeni Hukuku Cilt III Aile Hukuku, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Sağlam, R. (2020), “Zinanın Hukuk-İçi Ve Hukuk-Dışı Soykütüğü”, İÜHFD, 11(1), 287-302.
- Serozan, R., (2017), Medenî Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Serozan, R., (2016), “Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğüne Aykırılıktan Ötürü Tazminat Talebine Yer Olabilir Mi?”, İKÜHFD, Prof. Dr. Turhan Esener’e Armağan Özel Sayısı, 15(1), 451-458.
- Tanrıver, S., (2021), Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Tekinay, S. S., (1971), Türk Aile Hukuku, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Tutumlu, M. A., (2009), Teori ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku Cilt II, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tüzüner, Ö., (2013) “Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, Ankara Barosu Dergisi, 71(1).
- Velidedeoğlu, H. V., (1965), Türk Medenî Hukuku C. II, Aile Hukuku, İstanbul: Nurgök Matbaası.

Yalçınkaya, N., Kaleli, Ş., (1988), Boşanma Hukuku Cilt I, 3444 sayılı Kanunla Yapılan Değişikliklerle Birlikte İlaveli 2. Baskı, Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi.